

om tonearten Cis-dur. Det skal i øvrigt bemærkes, at der forekommer C[#]-akkorder mange andre steder i BWV 244 end de steder, som PT har anført. Som det fremgår, benytter PT 'toneart' i betydningen 'akkord', og han kan derfor fejlagtigt finde eksempler på de „24 tonearter“ overalt i BWV 244.

PTs opfattelse af Bachtidens kirkemusikalske æstetik er også unik (s. 58): „Musikoplevelsen som en rent *æstetisk oplevelse* er på Bachs tid en ganske fremmed (det blev først muligt efter gennembruddet af det gamle metafysiske verdensbillede sidst i 1700-tallet)... Når musikken i den Bach'ske forståelsessammenhæng formåede at vække opmærksomhed og behag hos tilhøreren, blev det stadig i første linie tilskrevet den *logiske* orden, der på forskellig vis og i forskellig henseende var nedlagt i musikken.“ Ifølge PT virker Bachs kirkemusik ikke ved at være musik, men kun ved „logisk orden“! Men i Bachs samtid blev der skrevet meget om musikkens virkning og udtryk, og fra Bachs egen hånd er der bl.a. følgende om kirkemusik fra titelbladet til *Clavier-Übung* III, „... Denen Liebhabern, und besonders denen Kennern von dergleichen Arbeit, zur Gemüths Ergezung...“.

Det er uomtvisteligt, at Bachs kirkemusik – herunder BWV 244 – rummer en art musikalsk eksegese af teksterne – i lighed med præstens eksegese af bibelens ord. Men selvom PT tydeligvis er på teologisk hjemmebane i forbindelse med gennemgangen af kristendom i Müllers prædikener og Picanders libretto, har forfatteren altså ikke de fornødne faglige kundskaber til at studere musikken i *Matthæus-Passionen*. Derfor er en lang række af de af PT påpegede sammenhænge mellem kristendom og musik i *Matthæus-Passionen* uholdbare.

Thorkil Hørlyk

Ruth Andersen: *Den rapmuede muse. 10 års Danmarkshistorie i skillingsviser fra Matthias Seests bogtrykkeri. Odense Universitetsforlag, Odense 1995. 560 s. Ill. Noder: ISBN 87-7838-093-6. Kr. 350,-.*

De ældste „flyveblade“ med viser er lige så gamle som bogtrykkerkunsten. Skillingsvisen blev i 1700-tallet et folkeligt massemedium og bevarede denne status indtil begyndelsen af det 20. århundrede, hvor den blev afløst af avis-

viser, sangpostkort, trykte revyviser m.m. Som regel har skillingsviser form af en 4-sidet tryksag i oktavformat, der rummer én til to vise-tekster med tilhørende melodihenvisning. Skillingsstrykkene blev solgt i byernes visebutikker og bl.a. på markeder af kolportører, spillere, visesangere, bissekræmmere og kreaturtrækkere. Der er bevaret titusindvis af danske skillingsviser i Dansk Folkemindesamling, Det kgl. Bibliotek og Universitetsbiblioteket i København. Også adskillige privatpersoner har skillingsvisesamlinger, og det var en sådan samling, der gav anledning til nærværende bog.

Ruth Andersen er forhenværende underdirektør i F.E. Bording A/S. Femte generation af denne bogtrykkerslægt opkøbte gamle skillingstryk med tilknytning til slægten, og denne privatsamling var Ruth Andersens udgangspunkt. Bogen begrænser sig dog til *Matthias Seests* udgivelser, fra han i 1792 etablerede sit officin i København og til hans død i 1812. Hans liv blev lidt af en tragedie: Fra at være den respekterede udgiver af en lang række lodige og vigtige bøger i 1790'erne måtte han efter 1798 tage til takke med betydningsløse småtryk for at ende med skillingsvisetryk. Seest optog sin nevø, C.A. Bording, som lærling i sin husstand, og denne blev grundlæggeren af bogtrykkerslægten Bording. Ruth Andersen er dog ikke blot slægtshistorisk interesseret. Arbejdet har bragt hende til den erkendelse, at de viser, som Seest udgav – i modsætning til senere Strandbergs og Rantzaus – rummer „en skarp og afdækkende samfundsagttagelse og opfattelsesevne, der giver disse viser dramatisk liv...“ (s. 444).

Skillingsviser kan bruges som kilder til mange ting. Ruth Andersen ønsker at bruge de 306 originale Seest-tryk, hun har identificeret, til at belyse Danmarkshistorien fra 1800 til og med 1809. Det var den periode, hvor Seest udgav sine skillingsviser, der i øvrigt fordeler sig mellem nyhedsviser (224 tryk), diverse lyriske og episke viser (44 tryk) samt lejlighedssange (38 tryk). 1801 med slaget på Rheden og 1803 var de år, hvor der blev udgivet flest nyhedsviser (begge år 34 tryk), mens bombardementet af København i 1807, der jo var et nederlag, kun fremkaldte få viser. I øvrigt handler viserne ikke blot om militære og politiske begivenheder, men også om forbrydelser, forlystelser, overtro, kærlighed m.m. Ruth Andersen fortæller om baggrunden for udvalgte viser fra hvert af de pågældende år, hvad enten det dre-

jer sig om mord, maskerader, bigami eller tyveri af guldhornene, og hun supplerer fremlæggelsen med uddrag fra samtidens aviser og tidskrifter samt med citater fra viserne. Bogen rummer også bidrag til Matthias Seests og hans faste viseforfatter, J.C. Breestrups livshistorie samt et kapitel om melodierne til Seests skillingsviser. Til slut findes – foruden noteapparat – et værdifuldt appendix med et udførligt register over Seests nyhedsviser, register over melodier i Seest-skillingstryk samt registre over personer, bogtrykkerier, boghandlere og forlag, stednavne m.m. Dertil bibliografi og fortegnelse over gennemgæede dagblade og tidskrifter. Bogen er smukt trykt med adskillige faksimilegengivelser af viser og håndskrevne kilder.

Blandt lejlighedssangene omtales én til kronprinsens fødselsdag den 28. januar 1801 for „det Harmonerende Musikalske Selskab“, dvs. hovedstadens førende musikalske klub „Harmonien“ (s. 399). Det er dog især redegørelsen for de 138 melodihenvisninger på skillingstrykkene, der giver et bidrag til musikhistorien. Det er interessant at se, hvorledes melodivalget strækker sig fra åndelige sange over fædrelandsange, operaer og syngestykker til selskabsange og drikkeviser. Ganske tankevækkende er det ligeledes, hvor mange melodier fra de førende københavnske teaterkomponister, der hurtigt blev yndede til Seest-skillingsviserne. Det gælder f.eks. fire af melodierne fra Schulz' *Høstgildet*, fem fra sammes *Peters Bryllup*, tre fra Schalls *Chinafarverne* og fem fra Kunzens *Dragedukken*. Vejen var ikke lang fra Det kgl. Teater til gadens visekællinger. Den mest anvendte melodi var dog H.O.C. Zincks til Abrahamsons vidt udbredte fædrelandssang fra 1801, „Vi alle dig elske, livsalige Fred“. Den optræder atten gange som melodihenvisning i Seest-trykkene, og det er i øvrigt den, der i dag bedre kendes som „Langt højere Bjerge saa vide paa Jord“.

Det omtalte kapitel kunne være nået dybere i sin identificering og karakteristik af melodierne. Man mærker, at forfatteren ikke er så fortrolig med den musikhistoriske faglitteratur, som med andre dele af kulturhistorien. Ruth Andersens påstand om, at skillingsviserne var beregnet som fællessang (s. 55), er man f.eks. ikke rede til at sluge. Blandt andet Karl Clausens standardværk, *Dansk sanghistorie gennem 150 år (1958/1975)*, kunne med fordel være inddraget.

Ruth Andersens bog er ikke desto mindre en grundig og charmerende materialefremlæggelse, der også bringer stof, som den sanghistoriske forskning kan drage stor nytte af. Udgivelsen minder os om, at vi stadig mangler en parallel til Margareta Jersilds *Skillingstryk* (Stockholm 1975), der er en afhandling om melodiforholdene i det ældre svenske skillingsvisemateriale. Der er flere sammenhænge mellem den „fine“ og den „folkelige“ sang – og i øvrigt også mellem sang- og dansemelodier – i ældre tid, end man sædvanligvis forestiller sig.

Jens Henrik Koudal

Dan Fog: Lumbye-katalog. Fortegnelse over H.C. Lumbyes trykte kompositioner / Verzeichnis der gedruckten Kompositionen von H.C. Lumbye (1810-1874). (Danish Humanist Texts and Studies 10). Det kongelige Bibliotek / Museum Tusulanums Forlag, København 1995. 176 s. Ill. ISBN 87-7289-297-8. Kr. 198,-.

I Dan Fogs imponerende række af musikbibliografier er turen kommet til H.C. Lumbye. Denne bog er i alt væsentligt opbygget efter samme mønster som katalogerne over Griegs, Gades, Heises og Hartmanns trykte værker, der udkom 1980-91. Disse 'kataloger' er ikke tematiske, som det var tilfældet med Dan Fogs tidligere og lidt mere pretentiose tematisk-bibliografiske fortegnelser over Kuhlaus (1977) og Weyses (1979) værker.

Hvor det tidligere var Dan Fog selv, er det i det aktuelle tilfælde Det kongelige Bibliotek/Museum Tusulanums Forlag, der står som forlag. Det har betydet et (ikke uvelkomment) æstetisk løft. Hertil bidrager katalogets mange gengivelser af bl.a. originaludgavernes kunstfærdigt litograferede nodeforsider.

Lumbye (1810-74) var som 'musikdirektør' i mere end 30 år sin egen interpret, og mange af hans kompositioner havde selvsagt tilknytning til Tivoli, hvor han var med fra åbningen i 1843 og til kort før sin død. Det var fortrinsvis dansemusik, balletnumre og lejlighedskompositioner for orkester. Inden for dette populære repertoire var publikum fikseret på „nyheder“, og af hensyn til det ikke uvæsentlige nodesalg kom kompositionerne hurtigt i trykken i komponistens egne arrangementer for klaver, mens orkesterversionerne kun i få tilfælde blev trykt.